

การสอนกับทฤษฎี ๓ อ. Teaching with three o. theories

ผศ.จักรแก้ว นามเมือง

Asst.Prof.Jakkaew Nammuang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

บทคัดย่อ

การนำเสนอแนวคิดพฤติกรรมการสอนกับทฤษฎี ๓ อ. เป็นประสบการณ์ของผู้เขียนในการสอนในสถานศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๒๙ ปี จากประสบการณ์ดังกล่าวจึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู ที่มีลักษณะการสอนที่แตกต่างกันไป ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนทั้งในเรื่องของความไม่เข้าใจ ความสงสัย และความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เป็นต้น

จากพฤติกรรมการสอนของครูกับทฤษฎี ๓ อ. ประกอบด้วย “ทฤษฎีเอ่อ” คำว่า “เอ่อ” เป็นกริยาหมายถึง นิ่ง งงงัน งงวย สับสน ในที่นี้หมายถึงเมื่อครูสอนนักเรียนสับสน งง ไม่รู้เรื่อง “ทฤษฎีเอ๋” คำว่า “เอ๋” เป็นกริยาหมายถึง ความสงสัย ไม่แน่ใจ เมื่อเราสงสัย ไม่แน่ใจ มักจะอุทานออกมาว่า “เอ๋” เป็นคำนำหน้าประโยคเพื่อเอื้อประโยคต่อไป ในที่นี้หมายถึง ครูผู้สอนเมื่อสอนแล้วนักเรียนเกิดความสงสัย ไม่แน่ใจ ว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้มาถูกหรือผิด เข้าใจถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง และ “ทฤษฎี อ้อ” คำว่า “อ้อ” เป็นคำกริยาหมายถึง ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ที่เรียกว่า “การหยั่งเห็น” (Insight)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการสอนของครู จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นครูผู้สอนควรมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามทฤษฎี “อ้อ” ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเนื้อหาที่สอนอย่างแจ่มแจ้ง ในลักษณะของการหยั่งเห็น (Insight)

คำสำคัญ การสอน, พฤติกรรมการสอน, ทฤษฎี 3 อ.

Abstract

Presentation of the teaching behavior of the three อ. theories. The author's experience in teaching in schools, both secondary and higher education. For at least 29 years. From such an idea about the behavior of the teachers. The nature of teaching varies. Affect cognition of learners in terms of the doubt and not understand so unequivocally.

The behavior of the teachers theoretical third อ. district composed. “Er theory” Modal means still baffled bewildered confusion, this means teaching students confused when they did not know about. “Ea theory” The term “Ea” as a verb, meaning, no doubt wondering when we are not sure how often exclaimed, “Ea” as a prefix to the speak with the following sentence. This means that in When teachers teach, students questioned were not sure what they have learned or wrong. Understanding is correct or incorrect. And “Or Theory” The verb means Understanding unequivocally called the “Insight”.

It can be seen that the behavior of the teachers. Will affect the learning of the students. Therefore, teachers should focus on the activities of teaching theory “yes” make the students understand the content taught explicitly. The nature of the Insight.

Keywords : The teaching, teaching of behavior, the three อ. Theories.

บทนำ

การสอน เป็นกระบวนการที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนจะต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสอน และส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางสติปัญญา รวมทั้งความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น จนสามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม นอกจากนั้นการสอน ยังเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีการจัดดำเนินการของผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการ (Process) ของสมอง เช่น ฟัง อ่าน พุด เขียน โยงความสัมพันธ์ เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว

นักวิชาการศึกษาทั้งในและต่างประเทศได้นำเสนอทฤษฎีการสอนอย่างหลากหลาย เพื่อต้องการนำเสนอหลักการและแนวคิดในการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ เช่น ทฤษฎีการสอนของกาเย^๑ (Gagne) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการรู้ กล่าวถึงการเรียนรู้ของบุคคลว่าจะเกิดขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทั้งภายในและภายนอกผู้เรียน (Internal and External Conditions) และเหตุการณ์ในการเรียน (Events of Learning) ส่วนเคส^๒ (Case) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนด้านพฤติกรรมในระหว่างการสอนแต่ละขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญานั้น ขึ้นกับการเพิ่มความซับซ้อนของยุทธศาสตร์การคิด ผู้เรียนจะใช้ความคิดที่ซับซ้อนได้เมื่อได้รับประสบการณ์อย่างมีขั้นตอน การจัดการสอนในลักษณะนี้ จัดลำดับตามความมุ่งหมายของภารกิจที่จะเรียน จัดลำดับขั้นการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายนั้น ๆ โดยการเปรียบเทียบการคิดกับทักษะที่ผู้เรียนได้รับ มีการจัดระดับความสามารถและการปฏิบัติของผู้เรียน มีแบบฝึกหัดหรือตัวอย่างให้ผู้เรียนได้ศึกษา และมอนเตสซอรี^๓ (Montessori) เป็นจิตแพทย์ชาวอิตาลีเสนอทฤษฎีนี้เน้นการเรียนการสอน ที่ให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการแสดงกิจกรรมต่าง ๆ เน้นการฝึกและการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย ปัญญา จิตใจ และสังคม ซึ่งทฤษฎีของเคสสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านดังกล่าว

^๑ ทิศนา ขัมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๖.

^๒ ไชยยศ เรืองสุวรรณ. เทคโนโลยีการสอน : การออกแบบและพัฒนา. (กรุงเทพมหานคร: โอ เอ พรินต์เฮาส์, ๒๕๓๓), หน้า ๖๖.

^๓ ทิศนา ขัมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า ๑๒๕.

ส่วนนักวิชาการศึกษาของไทยที่เป็นที่ยอมรับกันในวงการศึกษาก็คือ ทิศนา ขัมมณี ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการสอน (Theaching/Instruction Theory) คือ ข้อความรู้ที่พรรณนา / อธิบาย / ทำนาย ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางการสอน ที่ได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ และการยอมรับว่าเชื่อถือได้ ซึ่งนักจิตวิทยา หรือนักการศึกษาอาจพัฒนาหรือแปลงมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้เป็นหลักในการจัดการเรียน การสอนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ทฤษฎีการสอนหนึ่ง ๆ มักประกอบไปด้วยหลักการสอนย่อย หลายหลักการ^๔

ทฤษฎีการสอน ๓ อ. กับพฤติกรรมการสอน

จากประสบการณ์การสอน ได้มีประสบการณ์การสอนหลากหลายวิชา และหลากหลายกิจกรรม จากประสบการณ์ดังกล่าวผมได้สังเกตพฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์ หลายท่าน และได้สังเกต พฤติกรรมการตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อครูผู้สอนแต่ละท่าน รวมทั้งขณะที่ผมสอนด้วย พฤติกรรมของผู้เรียนมีทั้งสนใจ/ตั้งใจเรียน กระตือรือร้นทางการเรียน การเบื่อหน่ายทางการเรียน การท้อแท้ เป็นต้น โดยมีปฏิกิริยาที่แสดงออกตามพฤติกรรมแห่งตน ผมจึงได้ประมวลพฤติกรรมแล้ว จึงคิดได้ และอนุญาตใช้คำว่า “ทฤษฎี” โดยมีเหตุผลว่า การใช้คำว่าทฤษฎีดูจะหนักแน่นกว่าคำอื่นๆ ในเชิงวิชาการ ทฤษฎีนั้นก็คือ “ทฤษฎี ๓ อ.”

ทฤษฎีตัวที่ ๑ คือ “ทฤษฎีเอ่อ” คำว่า “เอ่อ” เป็นกริยาหมายถึง นิ่ง งงงัน งงวย สับสน ในที่นี้ หมายถึงเมื่อครูสอนนักเรียนสับสน งง ไม่รู้เรื่อง มีลักษณะที่เรียกว่า “เอ่อ” พฤติกรรมของครูผู้สอนที่ ส่งผลต่อนักเรียน “เอ่อ” ยกตัวอย่างเช่น

๑. ครูผู้สอนไม่เข้าใจในเนื้อหาที่สอนอย่างแท้จริง ครูผู้สอนไม่เข้าใจเนื้อหาที่สอนอย่างแจ่มแจ้ง จึงส่งผลให้ผู้เรียนสับสน และไม่เข้าใจในเนื้อหาในที่สุด สรุปได้ว่า เมื่อครูผู้สอนไม่เข้าใจในเนื้อหาที่ส่งผล ให้ผู้เรียนไม่เข้าใจเช่นกัน

๒. ครูผู้สอนไม่สนใจผู้เรียน ลักษณะของครูประเภทนี้คิดว่าตนเองมีหน้าที่สอนก็ต้องสอนตาม หน้าที่ ผู้เรียนมีหน้าที่ฟังก็ต้องฟัง โดยครูจะตั้งหน้าตั้งตาสอน โดยไม่สนใจว่าผู้เรียนมีปฏิกิริยาอะไรบ้าง จากการสังเกตพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่พูดคุยกัน บางคนเดินออกมาพูดคุยนอกห้อง พูดโทรศัพท์ เล่นไลน์ ฯลฯ การสอนในลักษณะเช่นนี้ ผลการเรียนรู้ก็จะไม่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗๓.

๓. ครูผู้สอนสอนแบบวิธีให้จดบันทึก การสอนในลักษณะนี้ครูผู้สอนจะมอบหมายให้ผู้เรียนคนใดคนหนึ่งอ่านแล้วให้ผู้เรียนจดบันทึกตามที่อ่าน โดยที่ครูผู้สอนไม่อธิบายเพิ่มเติมในเนื้อหาที่สอน ครูผู้สอนบางท่านจะสอนโดยการอ่านหนังสือให้ผู้เรียนฟัง อ่านไปด้วยเดินไปด้วยและไม่สนใจว่าผู้เรียนจะเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร

๔. ครูผู้สอนสอนอย่างเคร่งเครียด จริงจัง การสอนในลักษณะเช่นนี้จะส่งผลให้ผู้เรียน เรียนอย่างหวาดระแวง เรียนด้วยความกลัวว่าจะถูกดู ถูกทำโทษ จึงไม่ตั้งใจที่จะเรียนรู้ได้ คอยคิดหาวิธีที่จะหลีกเลี่ยงการถูกทำโทษมากกว่าตั้งใจเรียน และไม่พยายามสับสนสับสนกับครู เพราะกลัวครูผู้สอนถามแล้วตอบไม่ได้

๕. ครูผู้สอนไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ ลักษณะเช่นนี้ครูผู้สอนเป็นคนใจดี เด็กไม่เกิดความเกรงกลัว เด็กสามารถเข้าแหย่ครูเล่นได้ บางครั้งเด็กทะเลาะกัน เด็กทำผิด หรือมีพฤติกรรมที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง ครูผู้สอนก็ไม่ว่ากล่าวตักเตือน บรรยากาศในห้องเรียนจึงสับสนวุ่นวาย

๖. ครูผู้สอนไม่สามารถสอนเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมหรือให้ผู้เรียนเห็นภาพพจน์ได้ การสอนในลักษณะเช่นนี้ ครูผู้สอนไม่สามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจถ่องแท้ได้ เวลาอธิบายไม่สามารถยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม หรือให้ผู้เรียนมองเห็นภาพพจน์ได้

๗. ครูผู้สอนสอนนอกเรื่องมากกว่าเนื้อหา การสอนในลักษณะนี้ครูผู้สอนมักจะพูดถึงเรื่องที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเนื้อหา โดยไม่ให้ความสนใจที่จะสอนเนื้อหามากนัก อาจเป็นเพราะว่าขาดการเตรียมแผนการสอนอย่างเป็นระบบ และไม่มีความพร้อมที่จะสอน

๘. ครูผู้สอนสอนแบบไม่เฝ้าความสนใจ การสอนในลักษณะนี้ครูผู้สอนมักจะนั่งอยู่กับโต๊ะและกับบรรยายตามเนื้อหาที่เตรียมมา หรืออ่านตามสื่อการสอนที่เตรียมมา การสอนลักษณะการนั่งนิ่งอยู่กับที่จะส่งผลให้ไม่เฝ้าความสนใจของผู้เรียน เกิดความเบื่อหน่าย ง่วงนอน จึงไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

ทฤษฎีตัวที่ ๒ คือ “ทฤษฎี เอ” คำว่า “เอ” เป็นกริยาหมายถึง ความสงสัย ไม่แน่ใจ เมื่อเราสงสัย ไม่แน่ใจ มักจะอุทานออกมาว่า “เอ” เป็นคำนำหน้าประโยคเพื่อเอ่อประโยคต่อไป ในที่นี้หมายถึง ครูผู้สอนเมื่อสอนแล้วนักเรียนเกิดความสงสัย ไม่แน่ใจ ว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้มาถูกหรือผิด เข้าใจถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง พฤติกรรมของครูที่ส่งผลต่อกริยา “เอ” ของนักเรียน ยกตัวอย่างเช่น

๑. ครูผู้สอนสับสนในเนื้อหาที่สอน ลักษณะเช่นนี้ ครูผู้สอนจะสอนแบบวกไปวนมา บรรยายเนื้อหาผิดๆ ถูกๆ บางครั้งสอนไปด้วยความไม่แน่ใจ และขาดความมั่นใจในตนเอง จึงส่งผลให้ผู้เรียนสงสัย ไม่แน่ใจในเนื้อหาสาระที่ครูผู้สอน

๒. ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน การสอนในลักษณะนี้ ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสลับไปมา ไม่เรียงเป็นลำดับตามขั้นตอนของกิจกรรมที่ถูกต้อง

๓. ครูผู้สอนเตรียมตัวสอนไม่เต็มที่ การสอนในลักษณะนี้ครูผู้สอนเตรียมตัวสอนมาน้อย ศึกษาค้นคว้าข้อมูลมาน้อย ทำให้การอธิบายยังไม่แจ่มแจ้งพอ ทำให้ผู้เรียนเกิดความไม่ชัดเจนในเนื้อหาสาระที่สอน

๔. ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนไม่สมบูรณ์ชัดเจน โดยกิจกรรมการเรียนการสอนในแผนการสอนไม่ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมอะไร เป้าหมายของการทำกิจกรรมการเรียนการสอนคืออะไร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ในกิจกรรมอะไร เป็นต้น

๕. ครูผู้สอนสอนแบบคลุมเครือ โดยครูผู้สอนอาจจะไม่เข้าใจในเนื้อหาอย่างชัดเจน ไม่สามารถแยกแยะเนื้อหา หรือวิเคราะห์เนื้อหาให้เป็นประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจน จึงมีการอธิบายให้ผู้เรียนฟังแบบคลุมเครือ ผู้เรียนจับประเด็นในเนื้อหาสาระไม่ได้

๖. ครูผู้สอนไม่สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยทั่วไปในท้ายบทเรียนครูผู้สอนและผู้เรียนจะต้องสรุปบทเรียนร่วมกัน เพื่อสรุปประเด็นเนื้อหาในภาพรวม จะส่งผลต่อผู้เรียนได้เข้าใจในเนื้อหาที่สอนอย่างชัดเจน

ทฤษฎีตัวที่ ๓ คือ “ทฤษฎี อ๋อ” คำว่า “อ๋อ” เป็นคำกริยาหมายถึง ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งที่เรียกว่า “การหยั่งเห็น” (Insight) พฤติกรรมกรการหยั่งเห็น คือการใช้สติปัญญา หรือประสบการณ์เดิมที่บุคคลมีอยู่มาใช้ในการพิจารณารับรู้สิ่งเร้าหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจและมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปฏิกริยาตอบสนองกับสิ่งเร้าหรือปัญหานั้น กลุ่มเกสตัลท์^๕ (Gestalt) ได้นำเสนอทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ โดยมีแนวความคิดว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อมีการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ให้ตกไปโดยที่อาศัยความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง หรือการหยั่งเห็น (Insight) เนื่องจากได้รับความรู้ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์นั้น พฤติกรรมการสอนที่ส่งผลต่อกิริยา “อ๋อ” ยกตัวอย่างเช่น

^๕ จักรแก้ว นามเมือง, จิตวิทยาสำหรับครู, (พะเยา : โรงพิมพ์เจริญอักษร, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๐.

๑. ครูผู้สอนเข้าใจเนื้อหาที่สอนอย่างแจ่มแจ้ง (Insight) การสอนในลักษณะนี้ครูผู้สอนมีการเตรียมการสอนมาเป็นอย่างดี เข้าใจเนื้อหาสาระที่สอนได้อย่างชัดเจน จึงสามารถสอนให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาได้อย่างแจ่มแจ้ง

๒. ครูผู้สอนสอนให้ผู้เรียนมองเห็นภาพจนได้อย่างชัดเจน เป็นการสอนที่ยกตัวอย่างให้ผู้เรียนได้เห็นภาพจน ผู้เรียนสามารถจินตนาการตามครูผู้สอนได้ การสอนในลักษณะนี้ผู้สอนจะสร้างความสนใจของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้เรียนสนใจเรียน และคิดวิเคราะห์ตามครูผู้สอน

๓. ครูผู้สอนสามารถสอนโดยดึงดูดผู้เรียนสามารถรับรู้ได้ด้วยอายตนะทั้ง ๖ (วิญญานายตนะ) การสอนในลักษณะนี้จะต้องมีสื่อหรือกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียนทั้งประสาทสัมผัสทั้ง ๖ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประสาทสัมผัสที่ ๖ คือ “ใจ” โดยการตั้งใจที่จะเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ตามในขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๔. ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำแผนการสอนอย่างเป็นระบบ และสอนได้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน โดยมีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องอะไรบ้าง

ทั้งหมดเป็นการยกตัวอย่างประกอบ ซึ่งการสอนตามทฤษฎี “อ้อ” ยังมีอีกมากขึ้นอยู่กับการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูแต่ละคน จึงขอเสนอแนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการหยั่งเห็น^๖ มีดังนี้

๑. ครูจะต้องศึกษาพื้นฐานหรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียน หากผู้เรียนบางคนไม่มีพื้นฐานในรายวิชาที่สอน ก็จะต้องมีการเสริมการเรียนรู้พื้นฐานให้กับผู้เรียนเหล่านั้น เพราะความรู้พื้นฐานหรือประสบการณ์มีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ในเรื่องใหม่ ๆ

๒. ครูควรสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กับผู้เรียน โดยการสร้างสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาได้โดยอาศัยความสัมพันธ์ของหน่วยย่อยต่าง ๆ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านั้นเพื่อนำมาแก้ปัญหา กล่าวคือ บุคคลจะต้องพิจารณาปัญหาโดยรวมทุกแง่ทุกมุม แล้วพยายามหาความสัมพันธ์ของส่วนย่อยที่มีต่อส่วนรวมนั้นได้ เช่น ใช้กระบวนการสอนโดยใช้คำถาม ครูจะถามปัญหาในแต่ละข้อ จากปัญหาที่หนึ่ง ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ จนปัญหาสุดท้ายผู้เรียนจะสามารถโยงความสัมพันธ์จากปัญหาที่หนึ่ง ถึงปัญหาสุดท้าย จนเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง

^๖ จักรแก้ว นามเมือง, *จิตวิทยาสำหรับครู*, หน้า ๒๓๑.

๓. ครูผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดในการแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง เช่น ฝึกให้ใช้วิธีการคิดแบบแผนภูมิแก้งปลา เพื่อให้ผู้เรียนได้มองเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นได้

มาลี จูทา^๗ ได้สรุปกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการหยั่งเห็น ดังนี้

๑. ก่อนดำเนินการสอนควรชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของบทเรียน
๒. อธิบายให้นักเรียนเห็นภาพรวม ๆ หรือโครงสร้างของบทเรียนก่อนลงมือสอน
๓. แนะนำกิจกรรมที่นักเรียนควรฝึกปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในบทเรียน
๔. สอนให้นักเรียนแก้ปัญหาด้วยตนเองอันจะนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

จากการศึกษาวิจัยเรื่องบุคลิกภาพของครูที่ดี ตามทัศนะของนิสิตหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู ประกอบรายวิชาจิตวิทยาความเป็นครู ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

บุคลิกภาพของครูที่ดี

บุคลิกภาพของครูที่ดี ประกอบด้วยบุคลิกภาพ ๔ ด้าน คือ บุคลิกภาพทางกาย บุคลิกภาพทางอารมณ์ บุคลิกภาพทางสังคม และบุคลิกภาพทางสติปัญญา ดังต่อไปนี้

๑. บุคลิกภาพทางกาย ประกอบด้วย

๑.๑ ด้านกายภาพ หมายถึง ครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพเป็นปกติและน่าศรัทธา น่านับถือ จะมีโอกาสประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมกับลูกศิษย์มากกว่าครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพผิดปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผิดปกติในทางที่ไม่ดี ลักษณะบุคลิกภาพทางกาย ได้แก่

- ๑) รูปร่างหน้าตา กิริยาอาการ ลักษณะท่าทางที่สง่างาม
- ๒) การแต่งกายที่เหมาะสม คือ การแต่งกาย (รวมถึงแต่งหน้าและทรงผมด้วย) ที่สะอาด เรียบร้อย ดูดี น่านับถือ ถูกกาลเทศะ เรียกว่า Neat and Clean
- ๓) กิริยามารยาท คือ มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย สุภาพอ่อนโยน นุ่มนวล
- ๔) สวมใส่เสื้อผ้าที่เหมาะสมกับรูปร่าง เพศ วัย และผิวพรรณ
- ๕) มีสุขภาพกายที่แข็งแรง สมบูรณ์

^๗ มาลี จูทา, จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิพัฒน์, ๒๕๔๒), หน้า ๙๐.

๖) ร่างกายสะอาด ผิวพรรณสดใส ใบหน้าแจ่มใส

๗) ยืน นั่ง เดิน ให้เรียบร้อยเหมาะสม

๑.๒ ด้านวาจา หมายถึง การแสดงออกทางวาจา การพูดด้วยน้ำเสียงที่แผ่ด้านเมตตา ปราณนาดี นุ่มนวล การพูดด้วยลีลาที่เหมาะสม ไม่ช้าไม่เร็วจนเกินไป และรวมไปถึงการไม่พูดน้อย หรือเจิบขริมจนเกินไป หรือการพูดมากจนน่ารำคาญ ได้แก่

๑) การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน

๒) การพูดที่เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน

๓) การพูดที่ถูกกาลเทศะ

๔) การพูดที่คล่องแคล่ว ถูกอักขระและคำควบกล้ำ

๕) การพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน

๖) พูดเสียงดังฟังชัด

๗) พูดจาไม่มีสาระมีเหตุผล

๑.๓ ด้านการวางตัว ควรมีพฤติกรรมให้เหมาะสมกับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ คุณวุฒิและวัยวุฒิของตน โดยมีการแสดงออกอย่างสุภาพและจริงใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถผูกมัดน้ำใจของบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด หรือบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนเข้ามารู้จักและสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย

๑.๔ ด้านอิริยาบถ ควรมีอิริยาบถในขณะสอน ขณะทำงาน ติดต่อสัมพันธ์กับผู้เรียนและผู้อื่นให้เหมาะสมเป็นสง่าราศี เป็นที่นิยมยกย่องหรือเกรงใจของคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นการนั่ง การยืน การเดิน การไหว้ การทำความเคารพ ควรมีความสำรวม เป็นต้น

๒. บุคลิกภาพด้านอารมณ์

บุคลิกภาพทางอารมณ์ หมายถึง การมีบุคลิกภาพทางอารมณ์ที่เหมาะสม มีอารมณ์มั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นทางสีหน้า แววตา ท่าทาง และวาจาให้ผู้เรียนได้รับรู้ได้ ประกอบด้วย

๑) การควบคุมอารมณ์ได้ดี ทั้งอารมณ์ดีใจ โกรธ เศร้า หรือหงุดหงิด

๒) ความสนใจผู้เรียน หมายถึง มีความกระตือรือร้นที่จะรับรู้หรือถ่ายทอดความรู้ต่างๆ รวมทั้งการแสวงหาประสบการณ์ที่กว้างขวางหลากหลาย มีความสนใจในตัวผู้เรียน บทเรียน และวิธีสอน มีความเข้าใจและสนใจปัญหาต่างๆ ของผู้เรียน

- ๓) การมีอารมณ์ขัน ไม่เคร่งเครียดจริงจังจนเกินไป
- ๔) มีอารมณ์แจ่มใส เบิกบาน ยิ้มแย้ม และร่าเริงอยู่เสมอ
- ๕) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น
- ๖) มีความรับผิดชอบต่องานสูง
- ๗) มีความซื่อสัตย์ จริงใจ
- ๘) มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (พรหมวิหาร ๔)
- ๙) ตรงต่อเวลา
- ๑๐) มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีงาม
- ๑๑) มีความมั่นใจในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง
- ๑๒) มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง (อคติ)
- ๑๓) มีจิตใจกว้างขวาง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
- ๑๔) ขยันหมั่นเพียร
- ๑๕) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ๑๖) หนักแน่น อดทนอดกลั้น และข่มใจตนเองได้
- ๑๗) มีความกล้าแสดงออกที่เหมาะสม กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
- ๑๘) มีความสำนึกในหน้าที่การงาน

๓. บุคลิกภาพด้านสังคม

เป็นบุคลิกภาพที่แสดงออกให้ผู้อื่นพบเห็นได้ในสังคม การเข้าสู่สังคมจึงเป็นบทบาทอย่างหนึ่งของครู

- ๑) ความเป็นผู้นำ
- ๒) ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ชุมชน และสังคม
- ๓) ความมีระเบียบวินัย สำนวณระวัງความประพฤติตนอยู่ในระเบียบแบบแผน (ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี)
- ๔) สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี
- ๕) มีความอ่อนน้อมถ่อมตน
- ๖) มีการวางตัวที่เหมาะสมในสังคม
- ๗) มีความสัมพันธ์กับผู้เรียนและเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาที่ดี

๘) มีความเป็นกันเองกับผู้เรียน

๙) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกๆ คน

๔. บุคลิกภาพด้านสติปัญญา

บุคลิกภาพด้านสติปัญญา หมายถึง การใช้สติปัญญาในการสอน การแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑) การมีปฏิภาณไหวพริบที่ดี

๒) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เหมาะสม

๓) มีการตัดสินใจที่ดี

๔) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๕) มีความรู้รอบตัวดี

๖) มีความจำดี

๗) เป็นคนช่างสังเกต ละเอียดรอบคอบ

๘) มีความรู้ในรายวิชาที่สอนอย่างแท้จริง

๙) มีความรู้ด้านวิจัย คอมพิวเตอร์ และสื่อเทคโนโลยีต่างๆ

๑๐) มีความรู้ด้านเทคนิคการสอน การวัดผลประเมินผล

๑๑) รู้ข้อมูลข่าวสารรอบตัวและเรื่องราวในท้องถิ่น

๑๒) มีความสามารถถ่ายทอดความรู้ เช่น ประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่างๆ สามารถอบรม บ่มนิสัยผู้เรียนให้มีศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัยที่ดี สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและก้าวทันเทคโนโลยี สามารถพัฒนาผู้เรียนให้คิดกว้าง คิดไกล และมีวิจรรย์ญาณที่จะวิเคราะห์ ข่าวสารต่างๆ ได้ดี เป็นต้น

๑๓) รู้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ รู้หลักการอยู่ร่วมกัน รู้หน้าที่ รู้หลักความจริง ของธรรมชาติ รู้ความมุ่งหมายของการกระทำอันใด รู้บทบาทภาระหน้าที่ ความสามารถ หรือรู้ว่าตน ควรทำอะไร รู้จักประมาณตน รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร ตรงต่อเวลา รู้จักท้องถิ่น ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และรู้จักความแตกต่างของบุคคล และยอมรับความคิดเห็น

๑๔) แสวงหาคำแนะนำ ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่ดีต่อผู้เรียน

๑๕) ลงมือกระทำจนกว่าจะถูกต้อง

๑๖) ตรวจสอบความก้าวหน้าของตนเองอยู่เสมอ

๑๗) หมั่นไตร่ตรอง คิดพิจารณาตนเองอยู่เสมอ

ผลการวิเคราะห์ลักษณะการสอนที่ดี ตามทัศนะของนิสิตหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชา
ชีพรุ ประกอบรายวิชาจิตวิทยาความเป็นครู สามารถสรุปได้ดังนี้^๔

ลักษณะการสอนที่ดี

การสอนมีอยู่มากมายหลายวิธี อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสอนในปัจจุบัน จะมุ่งเน้นการ
สอนที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ครบทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติ โดยอาศัยการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และผู้สอนจะต้องพัฒนาวิธีการสอนของตนเองอยู่เสมอ เพราะถ้าครู
ผู้สอนมีการพัฒนาตนเอง มีวิธีการสอนที่แปลกใหม่ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียนและ
สิ่งที่สำคัญก็คือ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ส่งผลต่อการพัฒนาการของผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ลักษณะการ
สอนที่ดี ประกอบด้วย

๑. ด้านการเตรียมตัวสอน

๑) ครูต้องวิเคราะห์หลักสูตร จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือบทเรียน มีการ
เตรียมเนื้อหา สื่อประกอบการเรียนการสอน และแบบวัดผลและประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ของหลักสูตรหรือบทเรียน

๒) จัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน การจัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ใช้ตำราประกอบ
การเรียน มีทักษะในการสอนแบบต่างๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหา

๓) ผู้สอนจะต้องประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีการวางตัวที่เหมาะสม มีความมั่นใจ
มีความกระตือรือร้น และเตรียมพร้อมในการสอนมาเป็นอย่างดี

๔) มีความพร้อมทั้งผู้สอน ผู้เรียน และสภาพแวดล้อมทางการเรียน

๒. ด้านการสอน ประกอบด้วย

๑) สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ในด้านวัย
ประสบการณ์เดิม และความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก

๒) สร้างบรรยากาศและเวลาให้เหมาะแก่การเรียนรู้ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของ
ผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนเป็น
คนดี มีการใช้สื่อเพื่อเป็นสิ่งจูงใจในการสอน

^๔ จักรแก้ว นามเมือง, บุคลิกภาพของครูที่ดีและลักษณะการสอนที่ดี ตามทัศนะของนิสิตหลักสูตร
ประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพรุ, (พะเยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา. ๒๕๕๑),
หน้า ๕๒-๕๔.

๓) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ด้วยการกระทำให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและจำได้นาน

๔) ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สอบถามหรือแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อครูผู้สอนได้

๕) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดค้นหาสาเหตุ เหตุผล ความเป็นไปของสิ่งที่เรียน มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผลการเรียนการสอน

๖) สร้างความสัมพันธ์ของเนื้อหาและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน

๗) มีการตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เรียนด้วยความสุขใจ ความสนใจ กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ

๘) มีวิธีการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นหลัก โดยกำหนดวิธีการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้

๙) มีกิจกรรมการสอนที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสนใจ ผู้เรียนสนุกสนาน และตอบสนองตรงกับความต้องการของผู้เรียน

๑๐) กระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิดวิเคราะห์อยู่เสมอ เช่น ฝึกใช้การสังเกต การซักถาม การทดสอบ การแสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ การค้นหาสาเหตุ การเปรียบเทียบ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นต้น

๑๑) ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๑๒) ครูใช้แรงจูงใจก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน โดยมุ่งเน้นการจูงใจผู้เรียนทุกๆ คน ไม่จูงใจเฉพาะคนเก่งอย่างเดียว

๑๓) ครูผู้สอนต้องไม่หวงวิชา ถ่ายทอดความรู้และสิ่งใหม่ๆ มาสอนให้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๑๔) สามารถตอบคำถาม ปัญหาข้อข้องใจ และเป็นที่ปรึกษานักเรียน

๑๕) เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียน

๑๖) ต้องมีการประเมินผลตลอดเวลา โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การซักถาม การทดสอบ เป็นต้น เพื่อประเมินว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์

๑๗) การวัดผล ควรมีการป้อนกลับ (Feed Back) และการเสริม ให้การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน มีเครื่องมือวัดผลที่ดี และมียุติธรรมในการวัดและประเมินผล

๑๘) มีการวัดผลการเรียนการสอนเป็นระยะๆ ให้ติดต่อกัน เพื่อให้เกิดความสนใจ ตั้งใจเรียน และยังเป็นการวัดความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนไปในตัวด้วย

บทสรุป

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมการสอนของครูกับทฤษฎี ๓ อ. คือ “ทฤษฎีเอ่อ” อันหมายถึง นิ่ง เงงัน เงงวย สับสน “ทฤษฎี เอ้” อันหมายถึง ความสงสัย ไม่แน่ใจ เมื่อเราสงสัย ไม่แน่ใจ มักจะอุทานออกมาว่า “เอ้” และ “ทฤษฎี อ้อ” หมายถึง ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ที่เรียกว่า “การหยั่งเห็น” ทฤษฎี ๒ ข้อแรก ยังเป็นไปเพื่อความงง สับสน และเป็นไปเพื่อความสงสัย ไม่แน่ใจ และส่วนทฤษฎี “อ้อ” นั้น ครูผู้สอนจะต้องมีบุคลิกภาพการสอนทั้งบุคลิกภาพทางกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม และทางสติปัญญา การสอนที่ดีจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้ง ที่เรียกว่า การหยั่งเห็น ดังนั้น ลักษณะการสอนที่ดีเป็นการสอนที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ และร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสุข จะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้ง ๔ ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาอารมณ์ พัฒนาสังคม และพัฒนาสติปัญญาในที่สุด ดังนั้นครูผู้สอนควรมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามทฤษฎี “อ้อ” ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเนื้อหาที่สอนอย่างแจ่มแจ้ง ในลักษณะของการหยั่งเห็น (Insight)

บรรณานุกรม

จักรแก้ว นามเมือง. จิตวิทยาสำหรับครู. พะเยา : โรงพิมพ์เจริญอักษร, ๒๕๕๔.

_____. บุคลิกภาพของครูที่ดีและลักษณะการสอนที่ดี ตามทัศนะของนิสิตหลักสูตร

ประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู. พะเยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา. ๒๕๕๑.

ไชยยศ เรืองสุวรรณ. เทคโนโลยีการสอน : การออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โอ เอ พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๓.

ทิตนา แชมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

มาลี จุฑา. จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิพัฒน์, ๒๕๔๒.